

դանիւրը որչափ աւելի բանձր է՝ այնչափ քիչ կը ծածանի, եւ որչափ որ քերել է՝ այնչափ աւելի կը դողդղայ: Այսպէս ալ մարմնոյն մանր մանր ջղերը, որ ամեն մարդու հասակին՝ սեղին՝ խառնուածքին ու կլիմային համեմատ աւելի կամ պակաս ձիգ ու շարժուն են, մի եւ նոյն բաներէն տարբեր տարբեր աստիճանի շարժմունք կառնուն, եւ կամ այս բանէն կը շարժին ու մեկայեն չեն շարժիր, նըւագարանի լարին նման որ դպած ատենդ ուրերորդ ձայնը կընանէ, ուրիշ ձայն չհաներ: Թէ որ ամենաբարակ ու մեծամեծ ապակիներ առնես, ու ցած ձայնով երգել կամ կանչել սկսիս նախ, եւ յետոյ ջուտ շուտ եւ սաստիկ ուժով ձայնդ մինչեւ ուրերորդին բարձրացընես, այն յանկարծական բրբռմունքէն ապակիները կրնան կոտրտիլ:

Մեր ամեն զգացմանցն ալ պատճառ՝ արտաքին բաները չեն:

Շատ մը զգացմունքներ կան որ մեր մարմնոյն կազմուածքին ներսի կողմէն կերբան մեր հոգւոյն կընասնին. անօրութիւնն ու ծարաւը, շարժելու եւ դադրելու պիտոյքը, յոգնածութիւնն ու ուժեղութիւնը, սրտին ու երակներուն զարնուածքը, ընդերաց ձնշմունքը, գլխու՝ փորու՝ բոքի եւ ուրիշ տեղերու ցաւերը, աստեք ամենն ալ մեր մարմնոյն մէջ կը գոյանան՝ առանց դրսի բանէ մը անմիջապէս

պատճառելու. եւ ասոնց պատճառ կըսեալուի մարդուս բոլոր մարմնոյն վրայ տարածուած շօշափական գօրութիւնը. եւ կամ նաեւ ներքին բնական ազդեցութիւն ըսուածը:

Ապա ուրեմն երկու տեսակ զգացմունք կայ. մեկուն պատճառ՝ դրսի բաներուն ազդեցութիւնն է, մեկային պատճառը ներքին շարժմունքներն են որ մեր անձէն չեն կրնար բաժնուիլ:

Հագարաւոր փորձերով կը տեսնուի որ մենք աս երկու տեսակ զգացմունքներն ալ կընդունինք մեր ջղերովը, որովհետեւ ջիղ չունեցող մասերը ամենեւին զգացմունք մը չեն ցուցըներ. եւ քեզ որ մեկ անգամի մը այս կամ այն ջիղը վերցընես, զգացմունքը կը դադրի: Այս ջղերը կակուղ նիւթէ մը, կամ քէ ըսենք՝ ուղեղի նիւթէն ձեւացած բելեր են. ասոնց գլխաւոր ճիւղերուն արմատը ուղեղն է, եւ անոր հետ խառնուած ու միացած են. անկէց անհամար մանր ճիւղեր կը բաժնուին, մեր մարմնոյն ամեն կողմը կը տարածուին ու շարժմունք եւ կենդանութիւն կուտան: Այս ջղերուն ծայրերը մարմնոյն մակերեսութիւն վրայ վերջանալով, անոնցմով զանազան զգացմունքներ կընդունինք՝ ըստ զանազան գործարանաց ու որ անոնք կը վերջանան:

Ուրեմն զգայարան կըսուին մարդուս մարմնոյն այն մասերն որ դրսի բաներուն որակութիւնները, միանգամայն մեր մարմնոյն մէջի շարժմունքները կիմացընեն մեզի:

Բ. ՏԵՍԱՐԱՆՔ ԵՒ ՐՈՊԱՅ.

ՓԱՐԻՉ.

Եղիսեան Դարաստաց աջ կողմը Սենր-Օնորէ ըսուած արուարձանն է՝ հարուստ շէնքերով ու գեղեցիկ պարտեզներով զարդարուած. անոնց մէջ ալ երեսնի է Եղիսեան անունով պալատը՝ 1718ին շինուած: Մեծն Նափոյէտն հոն կը բնակէր շատ անգամ, եւ Վարէրոյի ձախորդ պատերազմէն ետեւ՝ հոն ստորագրեց իր երկրորդ եւ անդարձ հրաժարականը. հիմակուան կայսրն ալ քանի որ Հասարակագետութեան զանեքէց էր՝ այն պալատին մէջ բնակեցաւ: Պալատին ճակատը հոյակապ է, ներսի բնակարանները զարդարուն, պարտեզն ընդարձակ ու գուարճալի:

Համախոհութեան հրապարակը, որ Եղիսեան Դարաստին քերանն է, աշխարհիս մէջ մեկնատիկ հրապարակ կըսեալուի ընդարձակութեանն ու չորս

բոլորն եղած տեսարաններուն ու շէնքերուն փառաւորութեանը համար: Նրբոր հրապարակին մէջտեղը կեցած՝ դէպ ի Յաղրական կամարը նայիս, աջ քեւիդ վրայ կլինայ Մագդաղենացոյն եկեղեցին, ձախ քեւիդ վրայ Պուրպոնեան պալատը, ետեւի կողմդ ալ Թիւլիլլի ըսուած կայսերական ապարանքը իր ընդարձակ ծառաւետ բազմաշուր ու բազմամարդ պարտիզովը:

Հրապարակին մէջտեղը կանգնուած է Լուքսորի կորողը՝ Եգիպտոսէն եկած. այն կորողին եղած տեղը գլխատուեցաւ 1793ին Դաղղիոյ բազաւորը Լուդովիկոս Ժ-Պ անհամար բազմութեան առջեւ: Հրապարակին ուրը անկիւններն ալ տնակաձեւ պատուանդաններու վրայ մէյմէկ հատ յաղրանդամ արձաններ կան նստած, որ Դաղղիոյ ուրը

գլխավոր քաղաքներուն նշանակութիւնն ունին :
Համախոհութեան հրապարակին ձախ դիւն

կանցնի Սեն գետը՝ Փարիզը երկու մաս բաժնելով.
և Պուրպոնեան պալատին առջեւ կամուրջ մը ու-

1 Պանթէօն. — 2 Մայր եկեղեցի. — 3 Անկիւանոց. — 4 Ճեմարան. — 5 Աշտարակ Ս. Յակոբայ. — 6 Սեն-Սիւլփիւս. —
7 Մագդաղենացի. — 8 Սիւն Վանտոմբ. — 9 Սիւն Յուլիս. — 10 Կորդ Լուքսորի. — 11 Ադրիւր Լուվուայի. — 12 Շատրուանք
Համախոհութեան հրապարակին. — 13 Դուռն Սեն-Տընի. — 14 Դուռն Սեն-Մարքէն. — 15 Յաղրական կամարն Աստուղ :

նի, Կամուրջ Համախոհութեան ըսուած, որուն
վրայէն Փարիզու մեծամեծ շինուածոց գլխավոր-

ներուն մեկ մասը կերելնայ : Մենք ալ հոս դըր-
ւած պատկերին պէս՝ անոնց վրայ եղած տեղե-

կուրիւնները համառօտենք առ այժմ, ուրիշ ատենի ձգելով անոնց եւ ուրիշ տեղերու մանրամասն ստորագրութիւնը:

ՍՈՒՐԲ ԳԵՆՈՎԱՓԷ կամ **ՊԱՆՔԷՈՆ**. — Փարիզու ամենէն գեղեցիկ եկեղեցին այս կրնայ համարուիլ՝ դրսի ձեւին նայելով: Հարիւր տարուան շէնք է՝ Փարիզու պաշտպան սրբուհոյն Գենովափէի նուիրուած: Մեծ յեղափոխութեան ատեն, Պանքէոն (ամենաղից տաճար) դրուեցաւ անունը՝ իբրեւ յիշատակարան երեւելի մարդկանց, ճակտին վրայ ալ գրուեցաւ, ԱՐԱՆՅ ԱՒԱԳԱՅ՝ ԵՐԱԽՏԱԳԷՏՆ ՀԱՅՐԵՆՔ: Պուրպոնեանք 1822ին նորէն եկեղեցի ըրին, 1850ին խողովութեան ատենը դարձեալ Պանքէոն եղաւ, բայց հիմակուան կայսրը նորէն Սրբուհոյն Գենովափէի նուիրեց: Գմբէրին քովերէն բոլոր Փարիզ եւ շրջակայ գեղերը կը տեսնուին:

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՏԻՐԱՄՐՈՐՆ (Նօրր-Տամ). — Գոթացի ճարտարապետութեամբ, հոյակապ մեծութեամբ եւ պատկառելի հնութեամբ կանգնուած տաճար: Հիմնարկութիւնն եղած է 1163ին. երկայնութիւնը գրեթէ 126 մետր ու կէս է, լայնութիւնը 48 մետր, եւ բարձրութիւնը գրեթէ 54 մետր. իսկ երկու աշտարակներուն բարձրութիւնն է 91 մետր:

ԵԿԵՂԵՑԻ ԱՆԿԵԼԱՆՈՅԻՆ ԱՊԵՍՏՐ ԶԻՆՈՒՈՐԱՅ. — Լուդովիկոս չորեքտասաներորդին մեծագործութեանց մէկն ալ այս փառաւոր հիւանդանոցն է: Ասոր եկեղեցոյն բարձրաբերձ գմբէրին տակը շինուած է մեծին Նափոյէոնի շիրիմը, եւ մարմինը սուրբ Հեղինէ կղզիէն բերուելէն ետեւ հոս բաղուած է:

ՃԵՄԱՐԱՆ (Էնսիքիւ). — Գաղղիոյ ճեմարանին պալատը գետին քով շինուած գեղեցիկ շէնք մի է դրսէն, քեպտ եւ ներսը շատ փառաւորութիւն մը չունի: Շէնքին մէջ է նաեւ Մագարինեան մատենադարանը, որ հարիւր յիսուն հազար հատորի չափ գիրք ունի:

ԱՇՏԱՐԱԿ ՍՐԲՈՅՆ ՅԱԿՈՎԸԱՅ. — Փարիզու խիստ հին ու գեղեցիկ շէնքերէն մէկն է այս աշտարակը, որ 52 մետր բարձրութիւն ունի: Ատենով քովը եկեղեցի ալ կայ եղեր՝ սուրբ Յակովբ քառած:

ՍՈՒՐԲ ՍՈՒԼՊԻՎԻՈՍ (Սեն-Սիւլպիս). — Այս հոյակապ եկեղեցին Փարիզու եկեղեցեաց գլխաւորներէն մէկն է, երկայնութիւնը 140 մետր, լայնութիւնը 56, եւ բարձրութիւնը 35: Ասոր դիմացի հրապարակին մէջտեղը Վիսքոնթի ճարտարապետին շինած շատրուանը կայ, որուն չորս կողմը

մէյմէկ առիւծ կեցած՝ բերաններէն ջուր կը վազեցընեն. չորս արձան ալ կայ չորս դին որ կը ներկայացընեն Պոսիւէ, Ֆենելոն, Մասիլիոն եւ Ֆլէշիէ:

ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱԳԳԱՂԵՆԱՅԻՈՅՆ. — Երկայնաձև քառակուսի շէնք է՝ յունական ճարտարապետութեամբ, չորս կողմը սիւնազարդ, սիւներուն մէջտեղուանքն ալ երեսունը չորս հատ արձաններով զարդարած: Մէջը շատ գեղեցիկ խորաններ եւ արձաններ կան:

ՎԱՆՏՈՄԻ ՍԻՒՆԸ. — Այս գեղեցիկ սիւնը շինուած է Գաղղիացոց այս դարուս սկիզբն ըրած աշխարհակալութեանցը ատեն ձեռք բերուած քնդանօրներուն պղնձովը, 1810ին. չորս դին աղւոր բարձրաքանդակներով զարդարած է, վրան ալ մեծին Նափոյէոնի արձանը կայ: Բոլոր սեանը բարձրութիւնը՝ պատուանդանովը հանդերձ՝ 45 մետր է:

ՅՈՒԼԻՍԻ ՍԻՒՆԸ. — Պատրիկ անունով անաւոց բերդին տեղը հիմա հրապարակ մըն է ընդարձակ, եւ անոր մէջտեղը կանգնուած է Յուլիսի սիւնը 1851ին յուլիսի 28ին՝ Լուի-Ֆիլիպի բազաւորին հրամանաւր: Այս սեանը տակը դամբարան մը կայ՝ ուր բաղուած են 1850ին եւ 1848ին յեղափոխութեանցը ատեն պատերազմելով մեռնողներուն մարմինները: Յուլիսի 27, 28, եւ 29 օրերուն մէջ մեռնողներուն անունները, որ վեցհարիւր տասը հինգ հոգի են, ոսկի գրով գրուած են սեանը վրայ: Իսկ վերի ծայրը ազատութեան ոգին ձեւացուցած է՝ ոսկեզօծ պղնձէ: Բոլոր սեանը բարձրութիւնն է 47 մետր:

ԼՈՒԲՍՈՐԻ ԿՈԹՈՂԸ. — Այս սիւնը մէկ կտոր կարմրագոյն կրանիք է, բարձրութիւնը 22 մետր եւ 85 հարիւրամետր, եւ ծանրութիւնը 250,000 քիլոկրամ: Երեքհազար չորս հարիւր տարուան հնութիւն ունի, ինչպէս որ վրայի եզիպտական նշանագիրներէն ալ կը եւնայ:

ԼՈՒՎՈՒՄՅԻ ԱՂԲԻՐԸ. — Կայսերական գրատան առջևի հրապարակին տեղը ատենով քատրոն մը կայ եղեր որ 1820ին՝ Պերրիի դքսին հոն սպաննուելուն պատճառաւ քանդեր են՝ այն հրապարակին մէջտեղի գեղեցիկ աղբիւրը՝ Վիսքոնթի ճարտարապետին շինածն է, եւ շատրուանը վեր բռնող չորս արձանները Սեն, Լուառ, Կարոն եւ Սոն գետերը կը ներկայացընեն:

ՀԱՄԵԽՈՀՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻՆ ՇԱՏՐՈՒԱՆՆԵՐԸ. — Լուքսորի կոթողին աջ եւ ձախ կողմերը մէյմէկ շատրուան կայ՝ իրարու նման. հիւսիսային կողմի շատրուանը գետերուն նուիրուած է, եւ տակի մեծ աւազանին մէջի արձանները Հոդանոս

ու Հոննոս գետերը կրնանակեն, Գաղղիոյ ալ զանազան ցամաքային բերքերը. իսկ հարաւային շատրուանը ծովերու նուիրում է, եւ արձանեւրուն նշանակութիւններն են Ուլկիանոս, Միջերկրականը, եւ զանազան ծովային բերքեր:

ՍԷՆ-ՏԷՆԻԻ ԵՒ ՍԷՆ-ՄԱՐԹԷՆԻ ԴՈՒՆԵՐԸ. — Երկուքն ալ մէյմէկ յաղբական կամարներ են՝ իրարմէ աւելի փառաւոր, մանաւանդ առաջինը, եւ Պուլուար ըսուած ծառատնկոց գեղեցիկ տեսքը կաւեցրնեն:

Հոս դրուած պատկերին մէջտեղի կերպարանքը Արուստից մուսան է, ձեռքը բռնածն ալ Լուվրին յատակագիծը:

Բայց ասոնցմէ եւ ուրիշ շատ այսպիսի հոյակապ շէնքերէն աւելի Փարիզու պարծանք՝ իր բնակչաց եզական ճարտարութիւնը, գործունէութիւնը, մարդավարութիւնը եւ կրակոտ բնութիւնն է, որով այս մայրաքաղաքը կրցեր են կերպով մը բոլոր աշխարհիս մայրաքաղաք սեպել տալ: Մեր միտքը աշխարհագրական ճիշդ եւ մանրամասն տեղեկութիւն տալ չէ Փարիզու վրայ, այլ հարեւանցի տեսութեամբ մեր ընթերցողաց երեւակայութիւնը զբարձացրնել, եւ հետաքրքրութիւնը վառել՝ իրենց տեսածէն ու գիտցածէն դուրս օգտակար տեղեկութիւններ ստանալու. ուստի այս ամէն բաներուն վրայէն ալ առ այժմ համառօտ ոճով կանցնինք:

Փարիզ քաղաքին շէնքը ընդհանրապէս անկանոն է, տները բարձր, եւ փողոցները նեղ. բայց շատ փողոցներ ալ ունի որ խիստ լայն են եւ փառաւոր, եւ օրէ օր ուղիղ գծի վրայ նոր նոր ու մեծամեծ փողոցներ կը բանան, հին տները փցընելով ու նոր տներ շինելով, մանաւանդ երկու երեք տարի ի վեր:

Խանութները գեղեցիկ եւ աչք խաբող կերպերով ու հարստութեամբ զարդարելու կողմանէ Փարիզացոց պէս վարպետ ժողովուրդ չկայ աշխարհիս երեսը. եւ այս բանս աւելի աչքի կը զարնէ մեծ ծառատնկոց երկու կողմի խանութներուն վրայ, եւ զանազան Անցարան (փասած) ըսուած յարկածածուկ վաճառափողոցներուն մէջ որ քաղաքին խիստ շատ կողմերը կը զըտնուին, եւ գլխաւորները տասը հատի մը չափ են: Տասը հատ մեծամեծ հրապարակներ կան ասդիս անդին. քսանութեք կամուրջ՝ Սեն գետին վրայ, ամէնէն ալ իրարմէ գեղեցիկ. բազմաթիւ եկեղեցիներ, հարիւր քսանի չափ աղբիւր, երեսունէն աւելի մեծամեծ հիւանդանոց, որբանոց, աղքատանոց, ծերանոց. հինգհարիւրէն աւելի դպրոց, քառասուն գրատուն, քսան բանգարան, քսանէն աւելի րեատրոն. բոլ առհամար ժողովարանները, զբօսարանները, պարտէզները, սրճանոցները, իջեւանները, ճաշարանները, վերձանութեան բանգարանները եւ այլն եւ այլն, որոնց վրայ ուրիշ ատեն առիթ կուսենանք խօսելու:

Գ. ՀԱՆԳԻՍԱՐԱՆ ԱՇԽԱՐՀԱՇԷՆ ՄԱՐԴԿԱՆ.

ՅԲԱՆՔԻՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

ԲԵՆԻԱՄԻՆԻ ՅԲԱՆՔԻՆ.

Սիրելի որդեակ,

Ինձի գրասանք մը ընելով աշխատեցայ ազգատոհմիս վերաբերեալ քանի մը մանր դիպումները հաւաքելու: Ի հարկէ միտքդ կուգայ որ նետս Անգղիա եղած ատենդ՝ ազգականներուս մէջէն ողջ մնացածներուն շատ մը հարցմունքներ ըրի, տեղեկութիւններ ժողովցի, եւ այս բանիս համար ճամբորդութիւն մ'ալ ըրի: Յուսամք դուս ալ ինձի պէս զուարճութիւն մը կ'իմանաս երբոր հասկընաս քէ իմ կենացս մէջ սկիզբէն ի վեր ինչ բաներ պատահեր են որ շատը դուս ալ չես գիտեր: Ուրեմն սկսիմ զիր անցընել անոնք. եւ որովհետեւ շարք մը միակերպ ազատ եմ ու գեղը քաշուած կըմանգլիմ, ժամանակս ասկէջ աւելի զուարճալի բանի չէի կընար անցընել:

Ուրիշ պատճառներ ալ ունիմ յիշատակարանս գրելու: Աղքատ

եւ աննշան վիճակի մը մէջ ծնած ըլլալով, հասակիս առաջին տարիներն ալ նոյնպէս անցընելէս ետեւ աղէկ հարստութիւն դիզցի. եւ աշխարհիս մէջ բաւական մեծ անուն հասնցի: Մինչեւ այս ծերութեան տարիքս որ հասայ՝ միշտ յաջողութեան յաջողութիւն անցեր եմ. ուստի կարելի է քէ յաջողութեան փափաքին գիտնալ քէ Աստուածային նախախնամութեան օգնութենէն ետքը՝ ինչ հնարքներով ինչ ճամբաներով այս յաջողութիւնները գտեր եմ. եւ քէ որ յանկարծ իրենք ալ իմ վիճակիս մէջ գտնուին, պատմածներէս կընան օգուտ մը քաղել:

Շատ անգամ կըմտմտամ ձեռք բերած երջանկութեանս վրայ. եւ երբեմն ես ինձի կըսեմ որ երէ մէկը ինձի տառաջարկէր՝ սիրով յանձն կ'առնէի նոյն ընթացքս նորէն ընել սկիզբէն մինչեւ վերջը: Միայն քէ կը պահանջէի որ զրոց հեղինակներուն ունեցած արտօնութիւնը եւ ալ ունենամ, այսինքն երկրորդ տպագրութեան մէջ առաջինին սխալները սրբագրեմ: Ինձի մնար նէ կուգէի որ փոխէի քանի մը պարագայ դիպումներ, քանի մը մանր պատահարներ, ու անոնց տեղը աւելի լաւ բաներ դնէի. բայց քէ որ այս